

Sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodát ja sode-ođasmahttin

Dán vahkus, 19.–25.10.2020, ávvudit sámegeielaid vahku. Sámediggi lea [bovden](#) viidát fitnodagaid, servviid, eiseválddiid ja eará doaibmiid viidát Suomas oassálastit sámegeielaid oinnolašvuoda lasiheapmái olles riikkas.

Sápmelaččat leat Suoma áidna eamiálbmot, ja sin sajádat lea nannejuvvon vuodđolágas.

Suomas hállujuvvon sámegeielat leat davvisámegeiella, anárašgiella ja nuortalašgiella. [Sámi giellalágain](#) ollašuhttit vuodđolágas ásahuvvon sápmelaččaid vuoigatvuoda eamiálbmogin bajásdoallat ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra. Giellalágas ásahuvvo sápmelaččaid vuoigatvuodas geavahit iežaset giela eiseválddiiguin.

Sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodát leat viidásappot sápmelaččaid ruovttuguovllus go dan olggobealde. Ruovttuguvlui gullet Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaid guovllut sihke oassi Soađegili gieldda guovllus. Sámi giellaláhka guoská buot golbma Suomas hállujuvvon sámegeilli.

Sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodát ja sode-ođasmahttin

Sámi giellaláhka heivehuvvo earret eará Eanodaga, Anára, Soađegili ja Ohcejoga gielddaide sihke dakkár gielddaovttastumiide, main muhtin dáin gielddain lea lahttun (ovdamearkka dihte Lappi buohccedikšunbiire).

Sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodaid lea dehálaš váldit vuhtii dalle, go válmmaštallat hálddahaslaš ođasmahttimiid, mat váikkuhit sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvamiid. Áigeguovdilis, maiddá sápmelaččaid dáfus mearkkašahti fidnu lea sosiála- ja dearvvasvuodafuolahusa ođasmahttin nappo sode-ođasmahttin.

Ođasmahttimis sosiála- ja dearvvasvuodafuolahusa sihke gádjundoaimma ordnenovddasvástádus sirdašuvašii sápmelaččaid ruovttuguovllu gielddain ođđa, vuodđudan láhkái Lappi buresbirgenguvlui (mii gohčoduvvui cealkámušmuttus sode-eanangoddin). Lassin Lappi buresbirgenguovllu ordnenovddasvástádussii sirdašuvašedje earret eará Lappi buohccedikšunbiire ja Lappi spesiálfuolahusbiire barggut.

Vuolggasadjin lea váldojuvvon dat, ahte dálá gielalaš vuoigatvuodaid dorvastit maiddáí ođasmahttimis. Dás fuolahit sámi giellaláhkii dahkan láhkái nuppástusaiguin sih ke ođasmahttimis ásahan láhkái sode-ordnenlágain.

Ásaheapmi loavddášii boahnteáiggis vuoigatvuodaid viiddisvuoda beales dálá dili oaivvildan bálvalusaid ja eatnandiedalaš guovllu. Sápmelaččas livččii ain boahnteáiggisge vuoigatvuoha geavahit sámi giellalága oaivvildan vugiin sámegiela sápmelaččaid ruovttuguovllu gielddain buvttaduvvon sode-bálvalusain. Lassin vuoigatvuodát viiddošedje Lappi buresbirgenguovllus ruovttuguovllu gielddaid olggobeallái daid osiin, go Lappi buresbirgenguovlu čohkkešii dohko dihto bálvalusaid. Dát lea dehálaš diliin, main bargguid sirddedettiin gielddain buresbirgenguvlui áššehasaid bálvaleaddji virgedoaimmahat dahje doaibmasadji sirdásivččii ruovttuguovllu olggobeallái.

Vuoigatvuodát viiddošedje maiddáí ruovttuguovllu olggobeallái dakkár sode-bálvalusaide, maid buresbirgenguovlu čujuhivččii ruovttuguovllu ássiid atnui juvssahahttivuoda vuodul. Dát lea guovddáš gažaldat sápmelaččaid ruovttuguovllus, gos mátkkit bálvalusaid lusa sáhttet leat erenoamáš guhkit, ja ruovttuguovllu olggobealde leahkki doaibmaovttadagat saji dáfus buorebut juksamis go ruovttuguovllu ovttadagat.

Ođđa Lappi buresbirgenguvlui vuodđudan láhkái sámegiela lávdegoddi dievasmahtášii ja dorvvastivččii sámegielagiid oassálastin- ja váikkuhanvejolašvuodaid. Buresbirgenguovllu ruhtadeami mearrašuvvamii evttohuwo sámegielatvuoda lassi, mii čujuhuvvošii Lappi buresbirgenguvlui buhtadit sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodaid dorvvasteami dagahan lassegoluid.

Sode-ođasmahttima oktavuodas leat ságastallan maiddáí das, ahte sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodát sode-bálvalusain ollašuva dálá dilisge moge bures. Maiddáí vuoigatvuodaministeriija lea cealkámušastis bajidan dan, ahte bálvalusaid ovddideapmái galgá giddet fuomášumi ođasmahttima ollašuhhtinmuttus, vai gielalaš vuoigatvuodát ollašuvašedje áššálaččat. Maiddáí bagadallamis ja goziheamis lea guovddáš sajádat gielalaš vuoigatvuodaid dorvvasteamis.

Lassedieđut ja rávvagat eiseválddiide

Sámediggi čuovvu sámi giellalága heiveheami. Sámediggi sáhtta maid addit ávžžuhu said giellaláhkaásaheapmái laktáseaddji gažaldagain ja dahkat álgagiid dan áican boasttuvuodaid divvuma várás.

Odne bearjadaga 23.10. sámediggi almmustahtá [dieđihansiidduid](#) (suomagillii), gosa leat čohkken rávvagiid eiseválddiide sámi giellalága heiveheapmái.

Vuoigatvuodaministeriija demokratiija- ja almmusriekteossodaga bargun lea ovddidit sápmelaččaid kulturiešhálddašeami ja heivehit oktii sámeáššiid gieđahallama. Vuoigatvuoda ministeriija vástidage stáhtaráđi siste sámeáššiid koordineremis. Diehtu [sámeáššiid birra](#) ja [sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodain lea vuoigatvuodaministeriija neahtasiidduin](#).

Diibmá vuoigatvuodaministeriija almmustahtii maiddá [diehtogihppaga sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodain](#).

Sä'mmlai ķiõl'laž vuõiggâdvuõđ da soti-oodõs

Tän neä'ttlest, 19.-25.10.2020, lij sää'mķiõli neä'ttel. Sää'mte'gğ lij veiddsânji [kâččam](#) põrggsid, organisaatioid, ve'rğgnii'ķķid da jee'res toi'mmjee'jid vuässõõttâd sää'mķiõli kuâsttjem lââ'zztumša veezz jânnam.

Sä'mmla lie o'dinakai algmeer Lää'ddjânnmest, da sij sââ'jj lij nâânuum vuâđđlää'jjest.

Lää'ddjânnmest mainstum sää'mķiõl lie tâ'vvsää'mm, aanarsää'mm da nuõrtsää'mm. [Sää'm ķiõll-laa'jjin](#) tieu'det vuâđđlää'jjest šiõttuum sä'mmlai vuõiggâdvuõđ algmeeran tuõ'll'jed da oou'deed jii'jjes ķiõl da kulttuur. Ķiõll-lää'jjest šiõtteet sä'mmlai vuõiggâdvuõđâst ââ'nned jii'jjes ķiõl ve'rğgnii'ķķivui'm.

Sä'mmlai ķiõl'laž vuõiggâdvuõđ lie veiddsab sä'mmlai dommvuu'dest ko tõn åålgbeälln. Dommvouda ko'lle Jeänõõgg, Aanar da Uccjoogg koo'ddi vuu'd di vue'ss Suä'djel kââ'dd vuu'dest. Sää'm ķiõll-lää'ķķ kuâskk pukid koolm Lää'ddjânnmest mainstum sää'mķiõl.

Sä'mmlai ķiõl'laž vuõiggâdvuõđ da soti-oodõs

Sää'm ķiõll-lää'jj suåvldet jee'rab mie'ldd Jeänõõgg, Aanar, Suä'djel da Uccjoogg koo'ddid di nåkkmid kâ'ddõhtmid, koin kââ'tt-ne tain koo'ddin lij vuâzzli'žžen (ouddmiârkân Lappi puõccihâiddamvu'vdd).

Sä'mmlai k̄iōl'laž vuōiggâdvuōđ lie tää'r̄k vä'ldded lokku te'l, ko valmštōōlât vaaldšmallaš oodōōzzid, kook vaaikte sä'mmlai k̄iōl'laž vuōiggâdvuōđi teâuddjummša . Ääi'jpoddsaz, sä'mmlai beä'lnn še miârkteei ha'ŋk̄k̄ōs lij sosiaal- da tiōrvâsvuōttuâl oodōs le'be soti-oodōs.

Oodōōzzâst sosiaal- da tiōrvâsvuōttuâl di peâlštemtooi'm riâššâmvasttōs serddje'če sä'mmlai dommvuu'd koo'ddin ođđ, vuâđđeemnalla âârrai Lappi pue'rrvââjjamvoudda (koon ciâlkâlmu'vddemäâi'j koččuš soti-mäddkâ'dden). Lappi pue'rrvââjjamvuu'd jä'rjstemvasttō'sse serddje'če veâl jeä'rab mie'ldd Lappi puōccihâiddamvuu'd da Lappi spesiaalhuällvuu'd tuâj.

Vue'lğgemsââ'jjen lij valddum, što ânn'jōž k̄iōl'laž vuōiggâdvuōđid staanât še oodōōzzâst. Tâ'st ââ'net huōl sää'm k̄iōll-läkka aiggum muttsivui'm di oodōōzz mie'ldd šiōttuum soti-jâ'rjstemlaa'jjin.

Šiōttōōllmōš käättče juâtkast vuōiggâdvuōđi veiddsōsvuōđ beä'lnn ânn'jōž vue'jjest jurddum kääzzkōōzzid da jânnamtiōđlaž vuu'd. Sä'mmlain le'čči še juâtkast vuōiggâdvuōtt ââ'nned sää'mk̄iōl sää'm k̄iōll-lââ'jjest jurddum nalla sä'mmlai dommvuu'd koo'ddin puu'ttum soti-kääzzkōōzzin. Vuōiggâdvuōđ veiddne'če veâl Lappi pue'rrvââjjamvuu'dest dommvuu'd koo'ddi ââlgbeälla tōi vue'zzi , ko Lappi pue'rrvââjjamvuu'd kōōskte'či tāk tiōttum kääzzkōōzzid. Tât lij tää'r̄kes ä'šš tōin vuō'jjin, koin tuâjaid koo'ddin pue'rrvââjjamvuu'did se'rddmen ä'ššnii'k̄k̄id kääzzkō'stti ve'rğgkoontâr le'be toi'mmpäi'k̄k̄ serddje'či dommvuu'd ââlgbeälla.

Vuōiggâdvuōđ veiddne'če še dommvuu'd ââlgbeälla nâkam soti-kääzzkōōzzid, koid pue'rrvââjjamvuu'd čuä'jte'či vuällamvuōđ vuâđald dommvuu'd koo'ddi jâlste'e'ji ââ'nma. Tât lij kōskksōmâs kōōččmōš sä'mmlai dommvuu'dest, ko'st kōōsk kääzzkōōzzi ârra vuäi'tte lee'd samai kuu'k̄k̄, da dommvuu'd ââlgbeä'lnn âârrai toi'mmjuâkkaz lie sââ'jes beä'lnn dommvuu'd juâkksid pue'rben kuâsttâmnalla.

Ođđ, Lappi pue'rrvââjjamvoudda vuâđđeed jurddum sää'mk̄iōl lu'vddkâ'dd tiudde'či da staanči sää'mk̄iōllsai vuässōōttâm- da vaaiktemvui'ttemvuōđid. Pue'rrvââjjamvuu'd teäggtoōzz meä'rroōttma e'tk̄keet sää'mk̄iōl'lažvuōttlââ'zz, koon čuä'jte'čet Lappi pue'rrvââjjamvoudda ko'rvved sä'mmlai k̄iōl'laž vuōiggâdvuōđi staanmōōzzâst šōddi lââ'sskool.

Soti-oodōōzz ohttvuōđâst lij sagstōllum tōn še pirr, što sä'mmlai k̄iōl'laž vuōiggâdvuōđ soti-kääzzkōōzzin jie tiuddu ni ânn'jōž vue'jjest čuu't puârast. Vuōiggâdvuōttministeria lij ciâlkme'stes kaggâm še ōu'dde, što kääzzkōōzzi ouu'dummuž âlgg pue'rben vä'ldded lokku oodēem toi'mmepiijjâmpoodd, što k̄iōl'laž vuōiggâdvuōđ teâuddje'če vue'k̄k̄sânji. Ohjijōs da vuâppmōš še lie kōskksaz sââ'jest k̄iōl'laž vuōiggâdvuōđi staanmōōzzâst .

Lââ'ssteâđ da vuäppöõzz ve'rġġnii'kĳid

Sää'mte'ġġ seu'rrai sää'm ĳiöll-lää'jj suävldummuž. Sää'mte'ġġ vuäitt še u'vded siâzttöõzzid ĳiöll-lää'jjšiotummuž kuõskki kōõččmōõžžin da tuejjeed alttöõzzid vuâmmše'mes pannpai'ĳi teevvam vääras.

Tä'bbe piâtnâc 23.10. sää'mte'ġġ ölmstätt [teâđtös-seiddöõzz](#), koozz lie norrum vuäppöõzz ve'rġġnii'kĳid sää'm ĳiöll-lää'jj suävldummša.

Vuõiggâdvuõttministeria demokratia- da öölmâsvuõiggâdvuõttjuâkkaz tuâjjan lij ouu'deed kulttuurjõččvaaldšummuž da suâvted ö'hhte sää'maa'sši ĳiõtt'tööllmōõžž. Vuõiggâdvuõttministeria-i va'sttad riiksuâvtöõzz se'st sää'maa'sši koordinâsttmōõžžâst. Teätt [sää'maa'sši pirr](#) da [sä'mmlai ĳiöll'laž vuõiggâdvuõđi pirr lij](#) vuõiggâdvuõttministeria ne'ttseeidain.

Teimma vuõiggâdvuõttministeria ölmstöõ'tti [brošyrr sä'mmlai ĳiöll'laž vuõiggâdvuõđi pirr](#).

Sämmilij kielâlih vuoigâdvuõđah já soti-uđâsmitem

Taan ohhoost, 19.-25.10.2020, ávuduvoo sâmikielâi okko. Sâmitigge lii [povdim](#) vijđâht irättâsâid, seervijd, virgeomâháid já eres tuáimeid Suomâst uásálistiđ sâmikielâi oinum lasseetmân oles enâmist.

Sämmilij lách Suomâ áinoo algâalmug, já sii sajattâh lii nannejum vuáđulaavâst.

Suomâst sarnum sâmikielah lách tavesâmikielâ, anarâškielâ já nuorttâlâškielâ. [Säämi kielâlaavâst](#) olášuttoo vuáđulaavâst asâttum sämmilij vuoigâdvuotâ algâalmugin paijeentoollâđ já ovdediđ jieijâs kielâ já kulttuur. Laavâst asâttuvvoo sämmilij vuoigâdvuõđâst kevttiđ jieijâs kielâ virgeomâháin.

Sämmilij kielâlih vuoigâdvuõđah lách vijđâsuboh sämmilij päikkikuávlust ko ton ulguubeln. Päikkikuávlun kuleh lánuduv, Aanaar já Ucjuvvâ kieldâi kuávluh sehe uási Suáđikylá kieldâ kuávlust. Säämi kielâlaahâ kuáská puoh kuulmâ Suomâst sarnum sâmikielân.

Sämmilij kielâliih vuoigâdвуođah já soti-udâsmittem

Säämi kielâlaavâ heviitteh eereeb iärrás länuduv, Aanaar, Suáđikylá já Ucjuvvâ kieldáid sehe tagaráid kieldâovtâstuumijd, main miinii tain kieldâin lii jesânin (ovdâmerkkân Laapi pyecceetipšopirrâdâh).

Sämmilij kielâlijd vuoigâdвуođáid lii tehálâš vâldiđ huámmášumán talle, ko valmâštâleh haaldâtlijd udâsmitmijd moh vaikuttehj sämmilij kielâlij vuoigâdвуođâi olášumán. Äigikyevdilis, meid sämmilij tááhust merhâšittee haahâ lii sosiaal- já tiervâsvuođâhuolâttâs udâsmittem ađai soti-udâsmittem.

Udâsmitmist sosiaal- já tiervâsvuođâhuolâttâs já káájumtoimâ ornimovdâsvástádâs sirduuččij sämmilij päikkikuávlun kieldâin uđđâ, vuáđudemnáál Laapi pyereestvaijeemkuávlun (mon ciälkkámušmuddoost kočodii soti-eennâmkodden). Lasseen Laapi pyereestvaijeemkuávlun ornimovdâsvástádâsân sirduuččii eereeb iärrás Laapi pyecceetipšopirrâduv já Laapi sierânâshuolâttâspirrâduv pargoh.

Vuolgâsaijeen lii valdum, ete táálááh kielâliih vuoigâdвуođah torvejuvvojuh meid udâsmitmist. Täst huolâtteh säämi kielâlaahân toohâmnáál nubástusâiguin sehe udâsmitmist asâtemnáál soti-ornimlavváin.

Njuolgâdusadelem luávdáččij puátteevuođâst vuoigâdвуođâi vijđoduv uásild tááláá tile uáivildem palvâlusâid já eennâmtiedâlii kuávlun. Sämmiliist ličij puátteevuođâst-uv vuoigâdвуođâ kevttid säämi kielâlaavâ uáivildem náálá sâmi kielâ soti-palvâlusâin, maid pyevtitteh sämmilij päikkikuávlun kieldâin. Lasseen vuoigâdвуođah vijđániččii Laapi pyereestvaijeemkuávlust päikkikuávlun kieldâi ulguubel tienuuvt, ko Laapi pyereestvaijeemkuávlun čokkiiččij toho tiätu palvâlusâid. Taat lii tehálâš tiilijn, main pargoi sirdedijn kieldâin pyereestvaijeemkuávluid äššigâsâid palvâlejee virgádâh tai toimâsaje sirduuččij päikkikuávlun ulguubel.

Vuoigâdвуođah vijđániččii meiddei päikkikuávlun ulguubel tagaráid soti-palvâlussâid, maid pyereestvaijeemkuávlun čujottičij päikkikuávlun kieldâi ässei kiävtun juksâmвуođâ vuáđuld. Taat lii tehálâš koččâmuš sämmilij päikkikuávlust, kost määđhih palvâlusâi luus sâttih leđe merhâšittee kuheh, já päikkikuávlun ulguubeln orroo toimâohtâdುವah láá saje peeleeest pyerebeht juksâmist ko päikkikuávlun ohtâdುವah.

Uđđâ, Laapi pyereestvaijeemkuávlun vuáđudemnáál sâmi kielâ lãvdikodde tievâsmitáčij já turviiččij sâmi kielâlij uásálistem- já vaikuttemmáđulášvuođáid. Pyereestvaijeemkuávlun ruttádem miärášumán iävtuttuvvoo sâmi kielâ lãšvuođâ lase, mii čujottuuččij Laapi pyereestvaijeemkuávlun sämmilij kielâlij vuoigâdвуođâi turvim tovâtem lasekoloj sajanmãksimãn.

Soti-udâsmittem ohtâvuodâst lii savâstâllum meiddei tast, ete sâmmilij kielâliih vuoigâdвуodâh soti-palvâlusâin iä olâšuu tááláágin tiileest uáli pyereest. Meid riehtiministeriö lii ciälkkámušâstis pajedâm tom, ete palvâlusâi oovdedmân kalga pieijâđ huámmášume udâsmittem olâšuttemmuudoost, vai kielâliih vuoigâdвуodâh olâšuuččii ääšimiäldásávt. Meid stivriimist já kocemist lii kuávdáš sajattâh kielâlij vuoigâdвуodâi turviimist.

Lasetiäđuh já ravvuuh virgeomâháid

Sämitigge čuávu säämi kielâlaavâ heiviittem. Sämitigge puáhtá meiddei adelid avžuuttâsâid kielâlahâasâtmân lahtojee koččâmušâin sehe toohâđ alguid sii aiccâm vädisvuodâi tivomân.

Onne vástuppeeivi 23.10. Sämitigge almostit [tiedettemsijđoid](#) (suomâkielân), moos láá nuurrâm ravvuid virgeomâháid säämi kielâlaavâ heiviitmân.

Riehtiministeriö demokratia- já almosriehtiuásáduv pargon lii ovdedid sâmmilij kulttuurjieshaldâšem já heiviittid oohân sâmmilâšaašij kiedâvuššâm. Riehtiministeriö västid-uv staatâräädi siste sâmmilâšaašij koordinistmist. Tiätu [sämiaašij pirrâ](#) (suomâkielân) já [sâmmilij kielâlijn vuoigâdвуodâin](#) kávnnoo riehtiministeriö nettisijđoin (suomâkielân).

Moonnâm ive riehtiministeriö almostitij meid [tiedettemčalluu sâmmilij kielâlijn vuoigâdвуodâin](#).